

Adriaan Verhulst, *Zoon van een “foute” Vlaming*, Kapellen, Pelckmans, 2000, 140 pp., 550 BeF, ISBN 90-289-2877-4, (Mens en Tijd).

In het Nederlands taalgebied is in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Angelsaksische taalgebied het schrijven van ‘herinneringen’ een vrij zeldzaam verschijnsel. Nog zeldzamer is de publicatie van memoires van personen die in de Tweede Wereldoorlog ‘fout’ zijn geweest door op een of andere wijze met de bezettende Duitse macht samengewerkt te hebben en van kinderen die in een collaboratiemilieu opgroeiden en daar niet alleen tijdens de oorlog maar ook nog daarna mee geconfronteerd werden.

Toch zijn er wel gepubliceerde herinneringen van deze kinderen. Ik noem slechts voor Vlaanderen de herinneringen van Emmy Swerts en voor Nederland de herinneringen van Dick Walda, P. Berserk en D. Blauwendraad-Doorduyn. Juist deze herinneringen zijn een interessante bron naast de memoires van de politieke delinquenten zelf. Ook geven zij een beeld van de doorwerking van een toch wat onderbelicht aspect van de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog, al blijft voorzichtigheid geboden met het extrapoleren van deze gegevens. Zo heeft ook Adriaan Verhulst zijn herinneringen aan die tijd en die bijzondere situatie op schrift gesteld. In de eerste hoofdstukken beschrijft hij zijn familie en zijn jeugdijaren.

De vader van Verhulst was als jongeman betrokken bij het activisme, maar dan zijdelings. Hij vluchtte naar Nederland en leerde daar zijn vrouw kennen, die uit de beschrijving van Verhulst naar voren komt als een intelligente protestantse boerendochter. Na hun huwelijk vestigden zij zich in Gent, waar Verhulst een groothandel in elektrische artikelen beheerde, een filiaal van het Antwerpse familiebedrijf.

Adriaan en zijn twee zussen groeiden op in een redelijk welvarend en zeer Vlaamsgezind milieu. Er waren vrij wat contacten met oud-activisten als Richard de Cneudt. Verhulst sr. was tot 1936 actief in de Frontpartij en het VNV. In 1936 brak hij daarmee en overwoog hij zelfs in Spanje tegen (!) Franco te gaan vechten. Een verklaring voor deze keuze ontbreekt.

Toch volgde na de Duitse inval al in augustus 1940 een duidelijke keuze voor collaboratie met de Duitsers. Samen met J. de Bouvé verkreeg Verhulst sr. de radiodistributie in Gent in handen en ook het beheer over het gebouw van de *Ecole des Hautes Etudes*, dat eerst voor Vlaams-nationalistische- en weldra voor DeVlag-propagandadoeleinden werd gebruikt. Kortom, vader Verhulst ging geheel op in de collaboratie en moeder Verhulst, die in haar protestantisme ook een sterk pacifisme meedroeg, had al haar kracht en overtuiging nodig om de kinderen zoveel mogelijk te behoeden voor nationaal-socialistische idealen. De Vlaamsgezindheid bleef, maar de beleving vond wel buiten de toen gebruikelijke circuits plaats. Dat was geen geringe opgave daar zoon Adriaan, geboren in 1929, toch op een leeftijd was, waarop dit soort gedachtegoed gemakkelijk indruk kon maken.

Verhulst beschrijft de oorlogsjaren op levendige wijze met onder andere een reis van hem zelf en zijn zus naar Duitsland via de *Kinderlandverschickung*. Hij kwam bij een boerengezin terecht dat duidelijk antinazi was, waar hij hard mocht werken en veel plezier had.

Na de oorlog brak er voor het gezin een zeer zware tijd aan. Verhulst sr. was naar Duitsland gevlucht maar werd gearresteerd. In 1946 werd hij berecht en hij zat uiteindelijk acht jaar gevangen. Het gezin was praktisch zonder inkomen. Adriaans moeder ging kamers verhuren aan onder andere studenten. Van aansluiting bij organisaties die 'repressie'-slachtoffers hielpen, was geen sprake. Adriaan wist zich op school te handhaven, niet alleen dankzij trouwe vrienden, maar ook dankzij zijn scherpe verstand en zijn eerezucht. In menige prijkskamp was hij *facile princeps* en na zijn middelbare schooltijd kon hij in Gent gaan studeren.

Zijn moeder krijgt alle eer. Aan het slot van zijn boek schrijft hij: "*aan haar heb ik in wezen te danken dat ik geworden ben die ik ben*". De verhouding tot de vader blijft ambivalent. Er is zeker wel enige affectie, maar eigenlijk kan hij niet doorgronden wat zijn vader tot diens fatale politieke keuze heeft gedreven. Een keuze die deze tot aan zijn dood in 1975 nooit heeft betreurd!

Adriaan Verhulst stelt dat er een studie naar de psyche van de collaborateurs gedaan zou moeten worden. Het is de vraag of dat wat oplost en of daar wel voldoende materiaal voor aanwezig is. Er is op dit gebied wel wat gepubliceerd en er zijn ook wel persoonlijkheidsstructuren ontdekt die aspecten van collaboratie en oorlogsmisdadigheid kunnen verklaren (zie onder andere J. Hofman, *De collaborateur. Een sociaal-psychologisch onderzoek naar misdadigheid in dienst van de Duitse bezetting* (Meppel, 1981)). Verhulst sr. lijkt mij daar echter niet onder te vallen ondanks misschien een zekere impulsiviteit, een vrij idealistische inslag en een geringe binding of trouw aan de officiële nationale staat. Eerder is op hem van toepassing de opmerking van de Nederlandse socioloog G.A. Kooy, die onder andere over de collaboratie in Winterswijk publiceerde, dat "*het verfoeilijke systeem [het nationaal-socialisme] met hartstocht gediend kon worden door 'fatsoenlijke' mensen*" (G.A. Kooy, *Het echec van een 'volkse' beweging. Nazificatie en*

denazificatie in Nederland, 1931-1945, Utrecht, 1982).

Eigenlijk had Verhulst met de afsluiting van zijn studententijd, waarin de keuzen gemaakt werden voor de geschiedbeoefening, voor een Vlaamsgezind liberalisme en voor het humanisme als levensovertuiging, zijn herinneringen moeten besluiten. Hij heeft dat niet gedaan maar de resterende veertig bladzijden gewijd aan zijn rol in het Willemsfonds, de liberale partij en aan zijn bestuurlijke taak in de BRT. Respectabel werk, maar hier te cursorisch behandeld, waardoor de lezer met vragen blijft zitten en het boek ook iets onevenwichtigs krijgt. Zijn werk als historicus komt eigenlijk helemaal niet ter sprake en dat is jammer. De bijdragen van anderen en de artikelen van hemzelf in het *Liber Amicorum Adriaan Verhulst* (Gent, 1995) heffen dit tekort niet op. Als jeugdherinneringen met name aan de oorlogsjaren en de eerste jaren daarna zijn ze het lezen zeker waard.

PIETER VAN HEES

PROF. RITZEMA BOSLAAN 95, NL-3571 CP UTRECHT